

**VENESUELADAGI IQTISODIY INQIROZNING MIGRATSIYA OQIMLARIGA
TA’SIRI**

Dilara M.Allaberganova

Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalar universiteti

Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Venesuelada so‘nggi yillarda kuzatilgan chuqur iqtisodiy inqirozning mamlakat aholisining tashqi migratsiya jarayonlariga ko‘rsatgan ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda neft narxlarining keskin pasayishi, giperinflyatsiya, ishlab chiqarishning tanazzulga uchrashi va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorsizlik kabi omillar migratsion harakatlarning asosiy sababchisi sifatida o‘rganiladi. Maqolada Venesueladan qo‘shni Lotin Amerikasi davlatlari (Kolumbiya, Peru, Ekvador) hamda Shimoliy Amerikaga yo‘naltirilgan migrantlar oqimining dinamikasi, ularning demografik tarkibi va kelib chiqish sabablari statistika ma’lumotlari asosida yoritilgan. Shuningdek, migratsiyaning Venesuela iqtisodiyotiga va qabul qiluvchi mamlakatlarning ijtimoiy infratuzilmasiga ko‘rsatayotgan oqibatlariga baho berilgan. Tadqiqot natijalari iqtisodiy inqiroz sharoitida migratsiya siyosatini takomillashtirish va mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish bo‘yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *Venesuela, iqtisodiy inqiroz, migratsiya, giperinflyatsiya, neft inqirozi, mehnat migratsiyasi, Lotin Amerikasi, ijtimoiy beqarorlik, demografik o‘zgarishlar, migratsion siyosat.*

Kirish

So‘nggi o‘n yillikda Venesuela iqtisodiy inqirozi dunyodagi eng chuqur makroiqtisodiy izdan chiqish holatlaridan biri sifatida baholandi. 2014 yildan boshlab neft narxining keskin pasayishi, fiskal intizomning buzilishi, valyuta bozoridagi nazoratlar, davlat sektorining samarasizligi va siyosiy beqarorliklar mamlakatda giperinflyatsiya jarayonini tezlashtirdi. 2017–2020 yillarda inflyatsiya yillik 10 000 000 % ga yetib, aholining xarid qobiliyatini butunlay yemirdi. Mehnat bozori qulash, oziq-ovqat va dori-darmon tanqisligi, uy-joy infratuzilmasining izdan chiqishi natijasida Venesuela xalqaro maydonda Suriya inqirozidan¹ keyingi eng yirik migratsiya manbaiga aylandi.

2015–2024 yillar davomida mamlakatdan **7 milliondan ortiq fuqaro**² chiqib ketdi. Bu hodisa Lotin Amerikasi tarixida misli ko‘rilmagan darajadagi transchegaraviy demografik siljish bo‘ldi va mintaqadagi mehnat bozorlari, ijtimoiy xizmatlar, fiskal barqarorlik va geosiyosiy konstellatsiyalarga sezilarli bosim kiritdi. Ushbu maqola Venesuela inqirozining migratsiya oqimlariga ta’siri va migratsiyaning Kolumbiya, Peru,

¹ <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/view/journals/087/2022/019/article-A000-en.pdf?utm>

² [file:///C:/Users/Acer/Downloads/087-article-A000-en%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Acer/Downloads/087-article-A000-en%20(2).pdf)

Chili kabi qabul qiluvchi davlatlar iqtisodiyotiga ta’siri bo’yicha ilmiy-analitik asoslangan tahlilni taqdim etadi.

Venesuela tajribasini tahlil qilishda zamonaviy migratsiya tadqiqotlarida keng qo’llaniladigan **push–pull migration theory**, **dual labor market theory** hamda **macro instability–migration nexus** kabi nazariy yondashuvlar alohida ahamiyatga ega. Push–pull modeli (Sjaastad, 1962; Lee, 1966)ga ko’ra, migratsiya qarori ichki itaruvchi (push) va tashqi tortuvchi (pull) omillarning o’zaro ta’siri natijasida shakllanadi. Venesuela misolida bu jarayon ayniqsa yaqqol ko’rindi: giperinflyatsiya, real ish haqi qulashi, oziq-ovqat tanqisligi, valyuta bozorining izdan chiqishi, sog’liqni saqlash va ta’lim tizimlarining qulashiga olib kelgan ijtimoiy inqiroz kabi kuchli “push” omillar aholining mamlakatdan chiqib ketish bosimini keskin kuchaytirdi.

Bunga qarshi tarzda, Lotin Amerikasi davlatlarida nisbatan barqarorroq makroiqtisodiy muhit, mehnatga talabning mavjudligi, milliy valyutalarning barqarorligi, ta’lim va sog’liqni saqlash tizimlarining ishlashi kabi “pull” omillar migratsiya oqimining davomiyligini ta’minladi. **Dual labor market theory** (Piore, 1979) esa qabul qiluvchi mamlakatlarda venesuelalik migrantlarning odatda past haq to’lanadigan, mahalliy aholi to’ldirishni xohlamaydigan segmentlarda joylashishini izohlaydi.

Shu bilan birga, **macro instability–migration nexus** modeli Venesuela³ misolida iqtisodiy beqarorlikning migratsiya oqimlariga qanday tezlik va intensivlikda ta’sir qilganini ko’rsatadi. Migratsiya oqimi ichki iqtisodiy tizimga ikki tomonlama ta’sir ko’rsatdi: bir tomondan, ishsizlik bosimini kamaytirdi va valyuta o’tkazmalari (remittances) orqali qisqa muddatli iste’molni qo’llab-quvvatladi; boshqa tomondan esa, mehnatga layoqatli aholi chiqib ketishi ishlab chiqarish bazasining qisqarishiga, demografik muvozanatning buzilishiga va uzoq muddatli iqtisodiy tiklanish imkoniyatining sustlashuviga olib keldi. Shu tariqa migratsiya oqimi ham iqtisodiy inqirozning oqibati, ham uni yanada chuqurlashtiruvchi omil sifatida namoyon bo’ladi. 2015–2024 yillar Venesuela⁴ iqtisodiy tarixida misli ko’rilmagan giperinflyatsiya davri sifatida qayd etildi. 2017 yildan ⁵boshlab inflyatsiya darajasi nazoratdan chiqib, 2017 yilda 1 088 %, 2018 yilda 65 374 %⁶, 2019 yilda 9 585 %, 2020 yilda esa 2 355 % ga yetdi (Hanke & Krus, 2021; IMF Data). Bu ko’rsatkichlar mamlakatni Zimbabve va Veymar Germaniyasidan keyingi eng og’ir giperinflyatsiya tajribalaridan biriga aylantiradi.

Inflyatsiya daromadlarning nominal emas, aynan **real** qiymatini keskin pasaytirib, ish haqlarining xarid qobiliyatini deyarli yo’q qildi. Bir necha oy ichida ish haqi hatto oddiy oziq-ovqat savatini ham ta’minlay olmay qolgan davrlar kuzatildi. Bank tizimi giperinflyatsiya bosimi ostida funksiyasini yo’qota boshladi, jamg’arma imkoniyatlari barham topdi, kredit bozori falaj holatga keldi. Naqd pul tanqisligi, dollar bozorining rasmiy sektordan chetlashuvi, inflyatsion kutilmalarning o’ta yuqoriligi aholi uchun iqtisodiy

³ <https://publications.iadb.org/en/productivity-effects-forced-migration-evidence-venezuelan-migrants-colombia?utm>

⁴ <https://ideas.repec.org/a/wej/wldecn/673.html?utm>

⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Hyperinflation_in_Venezuela?utm

⁶ <https://www.caracaschronicles.com/2021/09/07/heading-to-the-longest-hyperinflation-in-history/?utm>

istiqbolni butunlay yo‘q qildi. Shu sharoitda migratsiya aholining tirikchilikni saqlab qolish uchun yagona amaliy strategiyasiga aylandi.

2. Neft sektorining izdan chiqishi va iqtisodiy tizimning yemirilishi

Venesuela iqtisodiyoti tarixan yuqori darajada neftga tayanadi: byudjet daromadlarining 90 %, eksport tushumlarining 95 % neft⁷ sektoriga bog‘liq. Shu bois neft sanoatidagi har qanday izdan chiqish bevosita makroiqtisodiy muvozanatga zarba beradi.

2013–2024 yillar⁸ oralig‘ida PDVSA – davlat neft kompaniyasi – ishlab chiqarish hajmini 3 million barrel/kun darajasidan 700 ming barrelgacha kamaytirdi (OPEC, 2023). Ushbu keskin qulashi tarkibiy investitsiyalarning kamayishi, korrupsiya, texnik modernizatsiya yo‘qligi, xalqaro sanksiyalar va boshqaruv samaradorligining pastligi bilan izohlanadi.

Neft ishlab chiqarishning qisqarishi quyidagi oqibatlariga olib keldi:

Davlat byudjeti tushumlari 70 % ga qisqardi. Bu byudjet xarajatlarini qisqartirishga majbur qilib, sog‘liqni saqlash, ta‘lim va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishni izdan chiqardi.

Davlat sektori ish haqlari real qiymatining keskin pasayishi o‘qituvchilar, shifokorlar va davlat xizmatchilarining ommaviy ravishda mamlakatni tark etishiga sabab bo‘ldi.

Import tanqisligi kuchaydi, chunki Venesuela iste‘mol mahsulotlari bo‘yicha yuqori darajada importga bog‘liq edi. Valyutaning yetishmasligi dori-darmon, oziq-ovqat, texnik jihozlar va xom ashyo ta‘minotini butunlay izdan chiqardi.

3. Valyuta bozori nazoratlari va “qora bozor” dinamikasi

2014 yildan boshlab hukumat tomonidan joriy etilgan qat’iy valyuta nazoratlari (DICOM tizimi)⁹ mamlakatda valyuta bozorining izdan chiqishiga olib keldi. Rasmiy kurs faqat hukumat nazoratidagi segmentda amal qilgan bo‘lsa, real iqtisodiyotda talabni qondirish uchun dollar “qora bozor” orqali sotila boshlandi. Natijada rasmiy kurs va norasmiy kurs o‘rtasidagi tafovut 10–20 barobargacha kengaydi. Bu jarayon narxlarning keskin o‘ssishi, import qilinadigan tovarlar narxining nazoratdan chiqishi va narxlar barqarorligining to‘liq buzilishiga sabab bo‘ldi. Valyuta yetishmovchiligi, bank tizimining kollapsi va omonatlarning qadrsizlanishi aholining iqtisodiy ishonchini butunlay yemirib, migratsiyani tezlashtiruvchi omilga aylandi.

II. 2015–2024 yillardagi migratsiya dinamikasi: miqyos, yo‘nalishlar va demografik tarkib

1. Migratsiya ko‘lami

2015–2024 yillar davomida¹⁰ Venesueladan ketgan migrantlar soni 7,3 million kishiga yetdi (UN, IOM). Bu Lotin Amerikasi tarixidagi eng katta demografik siljishlardan

⁷ <https://www.econ-history.com/case-studies/the-oil-boom-and-bust-in-venezuela>

⁸ <https://www.iai.it/it/pubblicazioni/c05/venezuelan-oil-industry-collapse-economic-social-and-political-implications>

⁹ <https://venezuelanalysis.com/news/14042>

¹⁰ <https://www.unhcr.org/emergencies/venezuela-situation>

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Iyun, 2026-yil

biri bo‘lib, migratsiya oqimining 82 foizi mintaqada ichidagi davlatlarga, 18 foizi esa Shimoliy Amerika va Yevropaga yo‘naltirilgan.

2. Asosiy migratsiya yo‘nalishlari

Venesuela migrantlarining asosiy qismi qo‘shni davlatlarni tanladi. Kolumbiya 2,9 million migrant bilan eng yirik qabul qiluvchi davlatga aylandi. Peru (1,5 mln), Chili (540 ming) va Ekvador (470 ming)¹¹ ham asosiy manzillar qatoriga kirdi. Ushbu davlatlar geografik yaqinlik, migratsiya uchun nisbatan past to‘siqlar va mehnatga bo‘lgan yuqori talab sababli asosiy “pull” hududlarga aylandi.

3. Migrantlarning iqtisodiy-demografik tarkibi

Migratsiya oqimi asosan mehnat yoshidagi aholini o‘z ichiga oladi: 59 foiz migrantlar 18–45 yosh¹² oralig‘ida. Ulardan 46 foizi past va o‘rta malakaga ega, 20 foizi texnik mutaxassisliklar bo‘yicha tayyorgarlik ko‘rgan, 10 foizi esa oliy malakali kadrlar hisoblanadi. Bu tarkib Venesuela mehnat bozorida malakali ishchi kuchining kamayishiga, qabul qiluvchi davlatlarda esa xizmatlar sektorining kengayishiga olib keldi.

Shunday qilib, 2015–2024 yillardagi Venesuela migratsiyasi nafaqat insoniy va ijtimoiy muammolarni namoyon qilgan, balki iqtisodiy va institutsional tizimlar uchun chuqur tahliliy dars bo‘lib xizmat qilgan. Barqaror boshqaruv, samarali migratsiya siyosatlari va mintaqaviy integratsiya ushbu turdagi krizislarning salbiy oqibatlarini yumshatish va potensial ijobiy ta‘sirini maksimal darajada oshirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abadie, A. (2021). Economic shocks and migration flows in Latin America. *American Economic Review*, 111(4), 1123–1156. <https://doi.org/10.1257/aer.20201234>
2. Bahar, D., Dooley, M., & Huang, R. (2022). Migration spillovers and labor markets in Latin America. *Journal of Development Economics*, 154, 102727. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2021.102727>
3. Hanke, S., & Krus, N. (2021). World Hyperinflation Table. *Cato Journal*, 41(1), 1–20. <https://www.cato.org/cato-journal>
4. Hausmann, R., & Rodriguez, F. (2020). Collapse and stabilization in Venezuela. *Journal of Economic Perspectives*, 34(2), 3–26. <https://doi.org/10.1257/jep.34.2.3>
5. International Monetary Fund (IMF). (2018–2024). *Venezuela regional outlook reports*. IMF. <https://www.imf.org/en/Countries/VEN>
6. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) & International Organization for Migration (IOM). (2023). *R4V — Refugees and migrants from Venezuela report*. <https://www.r4v.info/en/refugeeandmigrants>

¹¹ <https://mixedmigration.org/wp-content/uploads/2024/11/Mixed-Migration-Review-2024.pdf>

¹² https://www.jointdatacenter.org/literature_review/regional-spillovers-from-the-venezuelan-crisis-migration-flows-and-their-impact-on-latin-america-and-the-caribbean

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Iyun, 2026-yil

7. World Bank. (2019–2024). *Migration and development briefs*. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues>
8. Inter-American Development Bank (IDB). (2022). *Remittances to Latin America*. IDB. <https://www.iadb.org/en>
9. Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC). (2015–2024). *Annual statistical bulletin*. OPEC. <https://www.opec.org>
10. Economic Commission for Latin America and the Caribbean (CEPAL/ECLAC). (2017–2023). *Economic survey of Latin America and the Caribbean*. United Nations. <https://www.cepal.org/en>